

Música, mestre! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX

Isabel Ferrer Senabre

La música fou un element actiu —i no complementari ni accessori— en el gruix de transformacions socials esdevingudes a les acaballes del huit-cents i principi del nou-cents. Aquesta és la premissa d'on parteix el llibre *Música, mestre! Les bandes valencianes al tombant del segle XIX*. Escrit per la historiadora Elvira Asensi, el treball presenta al públic, en clau tant divulgativa com rigorosa, algunes de les idees sorgides de la seua tesi doctoral entorn el fenomen de creixement i consolidació de les bandes valencianes. Es tracta d'un dels estudis més reeixits d'una nova fornada —encara xicoteta, però important i del tot benvinguda— que repren l'interès que les agrupacions

voluntàries i l'associacionisme despertaren entre antropòlegs i sociòlegs al País Valencià dels anys posteriors a la Transició, capitanejats pels treballs de Joan Francesc Mira. Coneixent bé la situació bandística actual, l'autora encara aquesta vegada el tema des de la història cultural, centrant-se en les característiques pròpies d'aquella època i el seu desenvolupament. Atén, especialment, els factors socials, desplaçant sovint el punt de mira principal del producte cap als actors i el públic. La finalitat última de l'estudi és, doncs, suscitar l'atenció, en l'actual historiografia, de la rellevància del fet musical per a copsar els canvis en l'ús del temps extralaboral durant el segle XIX.

Elvira Asensi Silvestre

València: Universitat de

València, 2013. 193 ps.

Amb aquest objectiu de fons, el llibre es divideix en tres grans blocs. El primer ens endinsa en el context decimonònic, explicat fonamentalment a partir de les formes de lleure on era present la música i a través de la comparació amb l'Antic Règim fins a l'eclosió, a inicis del segle XX, dels espectacles lligats als nous mitjans de comunicació. Així, l'autora explica que les bandes valencianes foren agrupacions de músics *amateurs* a redós d'ens associatius o municipals, que reuniren en elles mateixes diferents trets d'aquella conjuntura històrica: les contínues preocupacions dels dirigents de l'època per educar la població en uns determinats valors, l'auge dels cercles recreatius

en format de societat, i el progressiu augment del consum d'oci. Seguidament, l'esbós de la gènesi de les bandes a la zona valenciana i la seua funció social i pedagògica justifiquen el gran ressò popular que aconseguiren aquestes agrupacions d'instruments de vent, ressò que no s'entendria sense la creixent laïcització de la societat ni sense la relació amb altres manifestacions musicals —especialment les operístiques— i la consegüent adaptació del repertori per a ésser interpretat sense la part vocal. Finalment, al tercer bloc, es parla del concurs bandístic per excel·lència, el Certamen de Bandes de la ciutat de València —anomenat senzillament i popularment *El Cer-*

tamen—, el qual permet acostar-se a les formes de gestió institucional dutes a terme per les autoritats de l'època i a l'assentament d'algunes de les pautes de sociabilitat que han continuat regint aquest esdeveniment musical del segle XIX ençà. Així mateix, és en aquesta part del llibre on es problematitzen altres qüestions de caire genèric vistes també des del món de les bandes, com per exemple els intercanvis entre allò que anomenem ruralitat i urbanitat, o el paper de València ciutat per al conjunt de valencians.

El llibre tampoc s'està de comparar el context valencià amb l'europeu, dibuixant una geografia dels canvis socials que integra el fenomen de les bandes valencianes amb d'altres similars arreu del continent. Amb el suport arxivístic dels fons de dues de les bandes més importants del país, les de Lliria, l'estudi amplia l'espectre local mitjançant les publicacions hemerogràfiques més destacades d'aquell temps, que li possibilita ensenyar-nos aspectes força desatesos fins hui en dia per

la seua familiaritat —sense anar més lluny, el paper dels uniformes dels músics— i mostrar-nos xicotetes sorpreses, com ara l'existència relativament estesa de cors també a la zona valenciana o la rellevància que cobrà l'espai públic. Aquest últim és un dels aspectes que el llibre s'interessa per explicar en profunditat i que, junt a la democratització cultural que suposaren les bandes, la infraestructura educativa que penjava d'elles, i el vessant identitari, configuren els eixos sobre els quals es vertebren les tesis d'Asensi. El zenit de l'escrit es desplega especialment en els últims apartats del llibre, on s'argumenten històricament bona part dels motius que expliquen algunes de les quotidianitats d'identitat i de funcionament que encara es viuen al si de les bandes. Una cloenda amena, amb nombroses picades d'ullet a qüestions gràcies a les quals els lectors fàcilment podran fer un paral·lelisme amb les seues pròpies experiències, que engresca encara més a continuar amb l'anàlisi del fenomen bandístic valencià.

Catalunya, un pas endavant

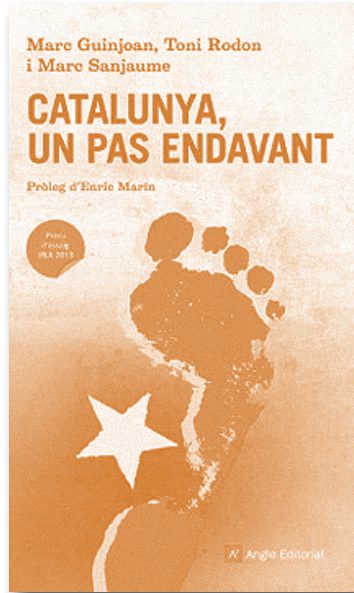
Xavier Filella

La declaració de sobirania que el Parlament de Catalunya aprovava el 23 de gener del 2013 marca un punt i a part en la història del catalanisme, que amb aquesta decisió deixava definitivament enrere els pilars bàsics que l'havien definit històricament, començant pel seu voluntariós hispanisme. En certa manera, fet i fet, la història recent del catalanisme es pot definir com la història d'un èxit parcial. Espanya, de la transició ençà, ha esdevingut, tal com durant anys havia desitjat el catalanisme, un estat modern i democràtic, però, tanmateix, l'encaix de Catalunya dins Espanya segueix sense haver estat resolt. El fracàs del procés estatutari impulsat per

Pasqual Maragall i la posterior sentència del Tribunal Constitucional que en retallava considerablement el contingut han incitat una onada sobiranista que es vertebrava no només en la identitat nacional i el dret a l'autodeterminació, sinó també en la radicalitat democràtica del dret a decidir. Aquesta és la perspectiva que han defensat Marc Guinjoan, Toni Rodon i Marc Sanjaume a *Catalunya, un pas endavant*, en el qual identifiquen la revolta sobiranista com l'etapa final d'un procés latent que s'ha intensificat en el curs de la darrera dècada, quan la voluntat d'obtenir més autonomia dins del sistema ha deixat pas a la decisió de trobar una via fora del sistema.

**Marc Guinjoan, Toni Rodon i
Marc Sanjaume**

Barcelona: Angle Editorial,
2013

L'obra, que ha rebut el Premi d'Assaig Josep Irla de l'any 2013, respon a l'interès dels seus autors d'analitzar la política del nostre país amb un objectiu divulgatiu i sempre amb una intenció amena i didàctica, però sense deixar de banda les eines de la ciència política. Guinjoan, Rodon i Sanjaume, tots tres professors de la Universitat Pompeu Fabra, són també autors del bloc de ciència política El Pati Descobert, la web d'anàlisi política del diari Ara (www.ara.cat/elpatidescobert/), on aboquen regularment els seus comentaris i reflexions.

Catalunya, un pas endavant ofereix una documentada perspectiva dels canvis que s'han produït en la soci-

etat catalana en el curs dels darrers anys. Entre els anys 2003 i 2013, expliquen els autors d'aquest assaig, s'ha endegat un procés mobilitzador que s'iniciava amb l'arribada al govern de la Generalitat del tripartit d'esquerres format per PSC, ERC i ICV-EUIA. Al llarg d'aquesta dècada convulsa, com la designen els autors d'aquest assaig, hem viscut la redacció de l'Estatut, les primeres manifestacions independentistes pel dret a decidir, les consultes per la independència, la sentència del Tribunal Constitucional del juny del 2010 i la manifestació de l'11 de setembre del 2012, per arribar finalment a la Via Catalana del darrer 11 de setembre. Un conjunt de fets que, com s'expli-

ca ordenadament en aquest volum, han impulsat de forma creixent l'independentisme, fins a convertir-lo en un moviment majoritari dintre del catalanisme i de la societat catalana.

L'assaig que comentem analitza amb minuciositat l'evolució de l'opinió pública catalana a través de dades electorals i d'enquesta al llarg de la darrera dècada. Aquestes dades ens mostren que, si més no des del 2007, s'ha anat incrementant, de forma constant i sense oscil·lacions, l'opció dels catalans en favor d'un estat independent, fins a arribar al 47 %, segons el valor que es registrà el juny del 2013. Aquesta tendència, segons remarquen els autors per resoldre una qüestió sovint controvertida, s'inicià abans que la crisi econòmica fos percebuda de forma severa entre els ciutadans, fet que d'acord amb els indicadors econòmics es produí a meitat de l'any 2009. Certament, la crisi econòmica ha pogut influir en el creixement de l'independentisme, però, per exemple, en la crisi de l'any 1992, quan el PIB caigué més d'un 2 % i la taxa d'atur era del 25 %, el model autonòmic no fou qüestionat. No menys interessant resulta valorar els motius que addueixen els catalans en favor de la independència, per la manera com la majoria dels enquestats es refereix a arguments de capacitat d'autogestió i de millora, molt per sobre dels qui votarien sí en un referèndum adduint motius d'identitat. Els catalans, doncs, segons indiquen

els autors de *Catalunya, un pas endavant*, vinculen la necessitat d'un estat propi amb la idea de desenvolupar eines que garanteixin una millora de les condicions de vida actuals. El nou catalanisme sobiranista remarca, doncs, a vista d'aquestes dades, la seva condició de catalanisme social, i té per objectiu estructurar un moviment i un país en benefici de les persones.

L'assaig, a més d'explicar quants catalans estan a favor de la independència i per què ho estan, ofereix una revisió de les teories sobre la secessió, que abasta tant les teories explicatives, que es pregunten per quines raons apareix el secessionisme, com les teories normatives, que plantegen sota quines condicions es legitima la secessió. El marc explicatiu serveix als autors per destacar les particularitats del procés català, en el qual la por d'asfíxia econòmica es combina amb la confiança en la viabilitat d'un estat propi i en el qual el temor inspirat per les polítiques del govern de Madrid queda matissat per la falta de fortalesa d'Espanya dins de la Unió Europea. Finalment, l'obra presenta el cas català com un cas singular, en què la legitimació de la secessió inclou elements de diverses teories i abasta des del dret a l'autodeterminació i la causa justa (que inclou la secessió com a darrer recurs, però també la vulneració dels acords d'autogovern) fins al principi democràtic de la teoria associativa, fonamentat en el suport democràtic a la independència.

Catalunya, conclouen Guinjoan, Rodon i Sanjaume, viu una cruïlla històrica. El catalanisme ha començat un nou cicle, impulsat des de baix per la societat civil i vertebrat pel dret a decidir com a procediment de consens, encara que amb objectius diversos que van des del federalisme i el confederalisme fins a la secessió. Les dades demoscòpiques mostren un suport creixent a la independència, però també que s'ha passat d'una justificació basada en criteris històrics i nacionals a una demanda articulada en un principi més ampli, com és el dret democràtic a decidir sobre el futur del país. Aquesta evolució pot semblar paradoxal en un moment en què, segons els sondejos d'opinió, els partits que més creixen són aquells que tenen una proposta nítida en

favor o en contra de la secessió. Al meu entendre, però, es tracta d'una paradoxa tan sols aparent. La radicalitat democràtica del nou catalanisme i la seva opció per una identitat porosa són justament els arguments que expliquen el seu creixement davant una idea d'espanyolitat que segueix articulada en una identitat unívoca i que avantposa la rànquia legislació constitucional a la radicalitat democràtica del dret a decidir. La lectura de *Catalunya, un pas endavant* ajuda a entendre la singularitat del procés català i a valorar els possibles escenaris de futur, quan sembla evident que la via dins del sistema autonòmic es troba esgotada i, malgrat tenir la legalitat espanyola en contra, s'ha començat a caminar fora de l'entramat institucional actual.

Som laics?: 17 mirades a la laïcitat

Gemma Aguilera

El 25 % dels ciutadans de l'estat espanyol es declaren adscrits a opcions de consciència no religiosa, el 70 % dels estudiants van a escoles públiques i només el 33 % dels contribuents marquen la casella de l'Església catòlica a la renda. Tot i que de manera limitada, aquestes xifres evidencien canvis i noves tendències en la nostra societat d'ençà de l'anomenada *Transició*, prenen el pols d'una ciutadania que cada cop més es revela contra el reduccionisme del dogma i de l'autoritarisme disfressat d'autoritat.

Som laics? 17 mirades a la laïcitat (Edicions Els Llums), en el marc de l'Informe Ferrer i Guàrdia 2013, analitza l'impacte dels canvis i els reptes

de la construcció d'un àmbit ciutadà fonamentat en la laïcitat com a eix transversal d'una societat lliure i d'una ciutadania crítica. I ho fa a través de disset veus d'origens i percepcions diverses. Des de la reflexió filosòfica fins al treball de camp sociològic, passant per la pràctica pedagògica, la crítica periodística, la valoració cívica o jurídica dels marcs convivencials i de la gestió de la diversitat, fins a la ciència, *Som laics?...* posa negre sobre blanc a la paradoxa d'una societat cada vegada més laica però governada per institucions còmodament assentades sobre el catolicisme, que es neguen a acceptar la realitat i usen els ressorts al seu abast per forçar un motlle religiós cada dia deformat.

Victòria Camps et alii

Barcelona: Edicions Els Llums,
2013

A tall d'exemple, la religió catòlica continua rebent un finançament públic totalment desproporcionat. El periodista Pere Rusiñol denuncia les immatriculacions de l'Església catòlica emparades pel govern espanyol, amb les quals «el clergat porta temps registrant en nom propi béns que són de tots». La confessió catòlica, encara majoritària al país, decreix, i malgrat això viu en un «marc sagrat [el Concordat i els acords amb el Vaticà] que inclou una multitud de privilegis econòmics». De fet, només un de cada tres ciutadans destinen una part dels seus impostos al sosteniment de l'Església catòlica, però l'estat li manté un estatus molt més afavoridor. L'escola n'és un cas

ben clar: el 68 % dels estudiants espanyols va a centres públics, i de la resta, el 70 % són centres religiosos concertats que xuclen 4.100 milions d'euros de la Hisenda espanyola.

El doctor en Filosofia Luis María Cifuentes focalitza la seva reflexió en «la por a una ètica cívica laica» per part de l'estat, que recorre a la llei per imposar la religiositat. Ho exemplifica amb la llei educativa del pp (lomce), que introdueix el caràcter obligatori i avaluable de qualsevol matèria que rebi els que no desitgen l'ensenyament religiós, «amb la idea d'aturar l'èxode d'alumnes que deixen d'estudiar religió», i que ha fet desaparèixer de les aules l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania.

nia abandonant la recomanació del Consell d'Europa. «La idea d'una Espanya una, uniforme i nacionalcatòlica ha de ser superada de manera definitiva, i cap institució política o religiosa no pot pretendre imposar la seva visió dels valors polítics, morals o religiosos. L'ordenament jurídic ha de garantir a tothom la llibertat ideològica en totes les seves expressions, inclòs l'humanisme ateu i agnòstic», rebla Cifuentes.

En l'àmbit de les llibertats individuals i de convivència, dos temes clau focalitzen l'anàlisi: el matrimoni homosexual i l'avortament. El periodista Toni Cruanyes apunta com, fins que el Tribunal Constitucional confirmà aquest dret el 2012, «havia estat un dels cavalls de batalla que havia traçat el límit entre la configuració religiosa de la societat i la concepció laica de les relacions entre persones». El 66 % dels matrimonis són civils, un percentatge que creix cada any i que revela «una societat que s'enquadra cada vegada més en la línia laica, i de la reacció dels mecanismes de legislació i conformació d'allò que és públic, als quals els costa adaptar-se». Per la seva banda, Ignasi Llorente, metge de formació i polític de professió, lamenta que la legislació sobre l'avortament impulsada pel pp «situa Espanya al costat dels països que treuen l'avortament del terreny de la subjectivitat, és a dir, de la llibertat per poder posar fi a una gestació no desitjada fins a un termini determinat».

Victòria Camps, catedràtica emèrita de Filosofia Moral de la UAB, analitza per què una religió continua estant present d'una manera o altra en l'espai públic, i ho atribueix al fet que «és més fàcil canviar la legalitat que la mentalitat i els costums dels ciutadans. Per això, pel fet de declarar-se no creients, les persones no deixen de sentir la necessitat de batejar els seus fills, casar-se o acomiadar els seus difunts, o mantenen festivitats que no s'expliquen sense l'imaginari religiós». I hi afegeix un segon factor: «la religió no és un afer privat. Mentre hi hagi creients i partidaris de participar en rituals, la religió tindrà un lloc en la vida pública». Ara bé, matisa Camps, «un estat que es considera no confessional, no hauria d'utilitzar elements de cap religió en les celebracions oficials». En qualsevol cas, Camps considera que el fet de prioritzar una religió «no és només un desdeny a la laïcitat de l'estat, sinó a la resta de religions professades per ciutadans d'aquest estat».

L'anuari de la Fundació Ferrer i Guàrdia també inclou una mirada científica a la laïcitat, de la mà del catedràtic de Psiquiatria Adolf Tobeña. Argumenta que «hi ha dades més que suficients per vincular la proclivitat religiosa amb singularitats del funcionament cerebral ordinari i l'extraordinari, i per tant, hi haurà troballes pel que fa al marcatge genètic de la religiositat. Aquest marcatge s'heretaria en una proporció del 40%». Aquest expert assenyala que,

curiosament, «a casa nostra l'etiqueta de la divinitat se segueix col·locant per davant dels processos evolutius, la biologia, com tot en aquesta vall de llàgrimes, segueix en mans de Déu, i així ha de seguir per a gaudi dels vells i nous inquisidors», rebla.

En aquest informe, el tercer que edita la Fundació Ferrer i Guàrdia

sobre laïcitat, hi han participat disset experts: Adolf Tobeña, Enrique Tierno, Joffre Villanueva, Ignasi Llorente, Victòria Camps, Toni Cruanyes, Irene Balaguer, Txus Sanz, Pere Rusiñol, Jaume de Marcos, Mar Griera, Vicenç Molina, Luís Maria Cifuent, Alfonso Pérez-Agote, José Luis Llaquet, Rafael Díaz-Salazar i Oriol Illa.

